

УДК 378.616-05.051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/26.195900>

Катерина ОРДУ,
 orcid.org/0000-0002-4977-1557
 аспірантка кафедри педагогіки

Південноукраїнського національного педагогічного університету
 імені К. Д. Ушинського
 (Одеса, Україна) kateryna_77@ukr.net

ОБҐРУНТУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ

У статті обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів. Представлено теоретичний аналіз понять «умови», «педагогічні умови». Педагогічні умови визначено як спеціально створені обставини, спрямовані на формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів і передбачають набуття студентами необхідних теоретичних знань, розвиток особистісних і професійних якостей. Проаналізовано зміст понять «інтеграція», «міждисциплінарна інтеграція», «позааудиторна робота».

На основі проведеного теоретичного аналізу різних наукових джерел визначено педагогічні умови в контексті підготовки майбутніх сімейних лікарів: 1. Інтеграція знань (гуманітарних і фахових дисциплін) щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів. 2. Насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання. 3. Актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності.

Для реалізації міждисциплінарної інтеграції було визначено такі дисципліни, як: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Медична інформатика», елективний курс «Народна психологія».

На думку автора, для організації активної інформаційно-комунікативної діяльності майбутніх сімейних лікарів доцільно використовувати різні види кейсів: кейси для ілюстрації сутності проблеми або варіантів її вирішення, кейси для навчання прийомів аналізу й оцінки ситуації, кейси для навчання прийомів вирішення проблем і прийняття рішень.

Стверджується, що актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів буде ефективною завдяки таким формам позааудиторної діяльності, як: участь у студентському науковому товаристві; участь у роботі волонтерського центру, що сприятиме реалізації теоретичних знань у практичній діяльності.

Ключові слова: сімейний лікар, інформаційно-комунікативна компетентність, умови, педагогічні умови, позааудиторна робота, інтерактивне навчання, кейс-метод.

Kateryna ORDU,
 orcid.org/0000-0002-4977-1557
 Graduate Student of the Department of Pedagogy
 of the South-Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
 (Odesa, Ukraine) kateryna_77@ukr.net

JUSTIFICATION PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF INFORMATION-COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE FAMILY DOCTORS

The article substantiates the pedagogical conditions for the formation of information and communication competence of future family doctors. The theoretical analysis of the terms "conditions", "pedagogical conditions" is presented. Pedagogical conditions are defined as specially created circumstances aimed at forming the information-communicative competence of future family doctors and envisage the acquisition of necessary theoretical knowledge by students, development of personal and professional qualities. The content of the concepts of "integration", "interdisciplinary integration", "extra-curricular work" is analyzed.

On the basis of the theoretical analysis of various scientific sources, pedagogical conditions in the context of the preparation of future family doctors have been determined: 1. Integration of knowledge (humanitarian and professional disciplines) in relation to informatively communicative co-operations of future family doctors. 2. Saturation of the educational process with interactive teaching methods. 3. Updating the experience of professional communication of future family doctors in extra-curricular activities.

The following disciplines were defined for the implementation of interdisciplinary integration: "Ukrainian language (by professional direction)", "Medical informatics", elective course "Folk psychology".

According to the author, it is advisable to use different types of cases for organizing active information and communication activities of future family doctors: cases to illustrate the essence of the problem or variants of its solution, cases

for teaching methods of analysis and situation assessment, cases for teaching methods of solving problems and making decisions.

It is argued that the actualization of the experience of professional communication of future family doctors will be effective due to the following forms of extracurricular activities: participation in the student scientific society; participation in the work of a volunteer center that will facilitate the implementation of theoretical knowledge in practical activities.

Key words: family doctor; information and communication competence, conditions, pedagogical conditions, extra-curricular work, interactive learning, case-method.

Постановка проблеми. Формування інформаційно-комунікативної компетентності (ІКК) у контексті становлення майбутнього сімейного лікаря потребує обґрунтування форм, методів і середовищ професійної підготовки студентів до виконання лікарської діяльності, педагогічних умов досліджуваної компетентності у стрімкому потоці технологічного прогресу в Україні.

Метою статті є обґрунтування педагогічних умов формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів у медичних ЗВО.

Аналіз досліджень. Визначення педагогічних умов підготовки фахівців стало предметом вивчення вітчизняних та зарубіжних дослідників Ю. Бабанського, Л. Загребельної, К. Касярум, А. Найна, С. Шевченка та ін. Проте повної та вичерпної характеристики педагогічних умов формування ІКК саме майбутніх сімейних лікарів у процесі професійної підготовки окремим дослідженням не було здійснено.

Науковці серед педагогічних умов розглядають організаційно-педагогічні (О. Гаврилук, Д. Горбещ, І. Середа, Б. Чижевський та ін.), соціально-педагогічні (І. Карпова, Я. Кічук, М. Чайковський та ін.) та психолого-педагогічні умови (С. Мірошник та ін.).

Виклад основного матеріалу. У педагогічній і психологічній літературі категорія «умова» трактується як видова категорія стосовно родових понять «середовище», «обставини», «стан», що розширює сукупність об'єктів, які необхідні для виникнення, існування та зміни педагогічної системи.

У словнику професійної освіти дефініцію умови подано як: сукупність динамічних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх чинників, що впливають на фізичний, психічний, моральний розвиток людини, її поведінку; виховання і навчання, формування особистості (Слухенська, 2014: 26).

Феномен «педагогічні умови» розглядається науковцями як сукупність методів, форм, можливостей здійснення процесу навчання, що забезпечує досягнення поставлених цілей; як особливості організації навчально-виховного процесу, що детермінують результати виховання, освіти та розвитку особистості; як сукупність різнопланових соціально-педагогічних і дидактичних чин-

ників, процесів, обставин, необхідних і достатніх для виникнення та раціонального стійкого функціонування або зміни певної педагогічної системи (Гуменна, 2016: 53).

Л. Русалкіна вважає, що педагогічні умови англійської професійної підготовки майбутніх лікарів є сукупністю обставин, у яких проводиться навчання майбутніх лікарів, реалізується певний зміст освіти, і комплексом заходів, які сприяють підвищенню ефективності навчально-виховного процесу студентів-медиків, активізують потреби й інтереси майбутніх фахівців медичної галузі в оволодінні іноземною мовою, впливають на розвиток професійних та особистісних якостей студентів – майбутніх лікарів (Русалкіна, 2018).

В. Назарук наголошує, що педагогічні умови в контексті формування культури здоров'я майбутніх лікарів – така сукупність факторів, які покращать освітній процес професійної підготовки студентів-медиків з урахуванням здоров'язбережувальної діяльності (Назарук, 2018: 124).

Н. Лобач під педагогічними умовами формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх лікарів у освітньому середовищі вищого медичного навчального закладу розуміє необхідні і достатні обставини, сукупність можливостей освітнього середовища, за яких відбувається цілісний продуктивний навчально-виховний процес, що забезпечує ефективне формування у майбутніх лікарів інформаційно-аналітичної компетентності (Лобач, 2015).

А. Варданян визначає такі педагогічні умови формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів: проєктування змісту мовної освіти на основі інтеграції та індивідуальної мотивації навчання майбутніх лікарів; використання комплексу інтерактивних технологій навчання, спрямованих на освітню активність студентів; удосконалення навчально-методичного забезпечення з формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів засобом упровадження авторського спекурсу (Варданян, 2017: 13).

Г. Стечак педагогічними умовами ефективною педагогічної підготовки майбутніх сімейних лікарів у медичному університеті вважає комплекс педагогічних заходів, що забезпечують оновлення

змісту навчання, застосування новітніх методик і технологій, цілеспрямоване формування у студентів компонентів педагогічної компетентності та, як результат, підвищення якості професійної підготовленості до майбутньої професійно-педагогічної діяльності (Стечак, 2017: 120).

Отже, спираючись на вищевикладене, педагогічні умови визначаємо як спеціально створені обставини, спрямовані на формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів і передбачають набуття студентами необхідних теоретичних знань, розвиток особистісних і професійних якостей.

Таким чином, теоретичний аналіз різноманітних тлумачень, положень дав можливість визначити педагогічні умови в контексті підготовки майбутніх сімейних лікарів: 1. Інтеграція знань (гуманітарних і фахових дисциплін) щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів. 2. Насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання. 3. Актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності.

Вищезазначені педагогічні умови перебувають у нерозривній єдності між собою і являють систему, що характеризується наявністю компонентів, які перебувають у тісному взаємозв'язку один з одним і мають характер взаємодії у досягненні бажаного результату – готовності майбутніх сімейних лікарів до виконання інформаційно-комунікативної діяльності.

Докладніше розглянемо сутність кожної з умов та визначимо їх місце у процесі формування інформаційно-комунікативної компетентності.

Перша педагогічна умова – *інтеграція знань (гуманітарних і фахових дисциплін) щодо інформаційно-комунікативної взаємодії майбутніх сімейних лікарів*.

Провідною метою освітнього процесу в медичному ЗВО є формування особистості лікаря, який уміє сприймати необхідну інформацію, самостійно здобувати і використовувати її на практиці, розв'язувати складні клінічні завдання. Жодна навчальна дисципліна сама по собі, у відриві від інших дисциплін, не формує інформаційно-комунікативну компетентність майбутнього сімейного лікаря, але інтегрований підхід досягає мети – забезпечити формування цілісної системи знань, умінь, навичок, професійно значущих якостей, необхідних фахівцю.

Як зазначає В. Гірка, поняття «інтеграція» (від лат. «повний, цілісний») – це створення нового цілого на основі виявлення однотипних елементів і частин із кількох раніше розрізнених одиниць

(навчальних предметів, видів діяльності тощо), що дає змогу поєднати, наприклад, такі дисципліни, як «Анатомія людини» та «Фізіологія» (Гірка, 2018: 13).

На думку вчених (В. Гірка, С. Краснопольська, Р. Юзбашан, І. Бердіков, Б. Савенко), інтегровані заняття мають такі особливості: 1) заняття мусять мати чітко сформульовану навчально-пізнавальну мету, що потребує залучення знань із кількох предметів; 2) необхідно продумати використання на занятті таких форм і методів його проведення, щоб забезпечити високу активність студентів у застосуванні знань із тих предметів, які є складовими елементами інтегрованого заняття; 3) слід заздалегідь узгодити трактування та суть понять і явищ, що вивчаються, із кожного предмета; 4) заняття має сприяти позитивному ставленню до навчання, що досягається виконанням самостійних робіт на інтегрованій основі (Гірка, 2018: 13).

Про важливість цієї умови свідчить позиція І. Бей, яка підкреслює, що здійснення міжпредметної інтеграції може бути реалізовано на трьох рівнях:

1. Міжпредметних зв'язків, що означають наявність певних відносин між явищами, що вивчаються, на основі спільних цілей навчання.
2. Дидактичного синтезу, сутність якого полягає в об'єднанні форм навчальних занять.
3. Цілісності, для якої необхідною умовою є повна змістовта та процесуальна єдність, що означає як збіг цілей, так і єдність змісту, принципів, методів та засобів навчання (Бей, 2018: 17).

Вивчення навчальних планів та програм українських медичних вишів дало змогу дійти висновку, що зміст професійно спрямованої фахової підготовки майбутніх сімейних лікарів розкривається у низці дисциплін, які за умови вдосконалення їхнього змістового наповнення цілком спроможні забезпечити процес формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

Було визначено такі дисципліни, як: «Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Медична інформатика», елективний курс «Народна психологія». Реалізація інтегрування змісту навчальних дисциплін передбачатиме: 1. Диференційоване збагачення змісту дисциплін «Українська мова (за професійним спрямуванням)» та «Медична інформатика» новим навчальним матеріалом, що стосується інтерактивних технологій відповідно до сучасних освітніх вимог. 2. Формування синтезованих проектних знань, умінь та навичок студентів на практичних заняттях із визначених дисциплін та в процесі вико-

нання завдань самостійної навчальної роботи. 3. Узагальнення та систематизацію сформованих інтегрованих проектних знань, умінь, навичок студентів у системі їх дослідницької діяльності через позааудиторну роботу.

Другу педагогічну умову ми визначили як насичення освітнього процесу інтерактивними методами навчання.

Вважаємо, що ефективними засобами організації навчальної діяльності студентів для розвитку професійних якостей в освітньому процесі медичного ЗВО є інтерактивне навчання.

За словами Н. Марченко, значною популярністю нині користується case-study (кейс-метод), який «передбачає всебічний аналіз представленої ситуації професійно-педагогічної діяльності, що обговорюється під час відкритої дискусії й сприяє виробленню в учасників case-study навичок прийняття рішень».

Як зауважує вчена, основними вимогами до змісту кейсу є наявність: інформації та чіткого опису подій, що дає можливість всебічно оцінити поведінку сімейного лікаря та пацієнта в обставинах, наближених до реальних; проблемної ситуації, яка передбачає декілька варіантів її вирішення і змушує задуматися навіть досвідчених лікарів-практиків; цілей, які реалізуються під час дискусії та обговорення запропонованої ситуації під керівництвом викладача (Марченко, 2019: 152).

Для організації активної інформаційно-комунікативної діяльності майбутніх сімейних лікарів, на нашу думку, доцільно використовувати різні види кейсів: кейси для ілюстрації сутності проблеми або варіантів її вирішення, кейси для навчання прийомів аналізу й оцінки ситуації. За твердженням Х. Козак, вибір конкретної ситуації для кейсу має здійснюватися з орієнтацією на конкретні цілі навчання, а в межах дослідження – на ситуації, зорієнтовані на розкриття реальних відносин, які виникають у різних умовах медичної практики (Козак, 2018: 101).

Методи застосування інноваційних інформаційно-комунікативних технологій у роботі зі студентами є одними із найактуальніших, оскільки сучасна молодь активно використовує новітні досягнення науки і техніки як під час навчання, так і у вільний від навчання час. Сюди варто віднести використання сайтів, каналів на YouTube, груп та сторінок у соціальних мережах, мультимедіа пристроїв, чатів, розсилок і таке подібне. Всі форми позааудиторної роботи зі студентами мусять мати своє відображення в інтернет-просторі. Така необхідність викликана потребами сучасності (Децюк, Дударенко, 2018: 82).

Проаналізуємо третю педагогічну умову – *актуалізацію досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів у позааудиторній діяльності*.

У Педагогічному словнику «позааудиторна робота» визначається як: спеціально організовані й цілеспрямовані позааудиторні заняття та система пізнавальних і виховних заходів, метою яких є поглиблення та розширення знань, отриманих в умовах навчального процесу, формування творчих здібностей, наукових інтересів, різноманітних умінь і навичок (Педагогічний словник, 2001: 167).

Т. Децюк, А. Дударенко пропонують під поняттям «позааудиторна робота» розуміти систему взаємопов'язаної діяльності суб'єктів освітнього процесу, яка є невід'ємною складовою частиною професійної підготовки майбутніх фахівців і здійснюється поза розкладом навчальних занять, метою якої є створення умов для особистісного розвитку студентів і їх самореалізації, а також для практичного застосування теоретичних знань (Децюк, Дударенко, 2018: 81).

Т. Кудрявцевою визначено умови організації ПСРС: мотивація до отримання знань; готовність студентів до самостійної діяльності, достатня забезпеченість навчально-методичними матеріалами; консультативна допомога викладача; наявність системи регулярного контролю якості виконаної роботи з боку адміністрації. Слушною є думка вченої, що як форма і метод контролю ПСРС ефективним є використання захисту портфоліо, творчих робіт, виступи на конференціях, семінарах, тестування, самозвіти, підбиття підсумків рейтингу (Кудрявцева, 2011: 193).

З огляду на вищезазначене, вважаємо, що актуалізація досвіду професійної комунікації майбутніх сімейних лікарів буде ефективною завдяки таким формам позааудиторної діяльності, як: участь у студентському науковому товаристві, що сприяє розвитку наукового потенціалу у студентської молоді, пошуку наукових інтересів та виділенню наукових гіпотез, формуванню власного стилю написання публікацій; участь у роботі волонтерського центру, що сприятиме реалізації теоретичних знань у практичній діяльності майбутніми сімейними лікарями під час участі у соціальних акціях, а також допомоги працівникам установ соціальної сфери у наданні послуг соціально вразливим верствам населення під керівництвом і контролем викладачів.

Висновки. Таким чином, зазначені педагогічні умови у запропонованих формах, методах, технологіях навчання підвищать ефективність формування інформаційно-комунікативної компетентності майбутніх сімейних лікарів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бей І. Ю. Інтеграція психолого-педагогічного та іншомовного компонентів процесу підготовки майбутніх учителів іноземних мов до проєктної діяльності. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. Вип. 64. С. 16–20.
2. Варданян А. О. Формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів : автореф. дис. на здобуття канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2017. 20 с.
3. Інтеграція знань у медичній освіті / В. Д. Гірка, С. Ю. Краснополська, Р. В. Юзбашан, І. О. Бердіков, Б. О. Савенко. *Медична освіта*. №1 (28) 2018. С. 13–16.
4. Гуменна І. Р. Педагогічні умови та модель підготовки майбутніх лікарів до професійної комунікації. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. Львів, 2016. С. 53–60.
5. Децюк Т. М. Форми та методи позааудиторної роботи студентів у вищих навчальних закладах / Т. М. Децюк, А. А. Дударенко. *Молодий вчений*. 2018. № 3(1). С. 80–83.
6. Кудрявцева Т. О. Позааудиторна самостійна робота студентів як складова підготовки майбутніх медичних сестер до розв'язання проблемних ситуацій у професійній діяльності. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*. 2011. № 2(28). С. 192–194.
7. Марченко Н. Форми підвищення кваліфікації вчителів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип 24, том 2. С. 148–153.
8. Назарук В. Л. Педагогічні умови формування культури здоров'я майбутніх лікарів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Педагогіка. Соціальна робота*. 2014. Вип. 34. С. 124–126.

REFERENCES

1. Bey, I. Yu. (2018). Intehratsiya psykholoho-pedahohichnoho ta inshomovnoho komponentiv protsesu pidhotovky maybutnikh uchyteliv inozemnykh mov do proektnoyi diyal'nosti [Integration of psychological and pedagogical and foreign language components of the process of preparation of future foreign language teachers for the project activity] Scientific journal of M. P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 5: Educational sciences: realities and perspectives: Coll. Sciences works. Kiev: M. P. Dragomanov NPU, Iss. 64. Pp. 16–20 [in Ukrainian].
2. Vardanyan, A. O. (2017). Formuvannya profesiyno-movlenniyevoyi kompetentnosti maybutnikh likariv: avtoref. dys. na zdobuttya kand. ped. nauk: spets. 13.00.04 "Teoriya ta metodyka profesiynoyi osvity" [Formation of professional-speech competence of future doctors] Author's thesis for Candidate of Science Degree: Special. 13.00.04 "Theory and Methods of Vocational Education". Harkiv, 20 p. [in Ukrainian].
3. Hirka, V. D., Krasnopol's'ka, S. Yu., Yuzbashan, R. V., Berdikov, I. O., Savenko, B. O. (2018). Intehratsiya znan' u medychniy osviti [Integration of knowledge in medical education] Medical education. No. 1 (28), pp. 13–16 [in Ukrainian].
4. Humenna, I. R. (2016). Pedahohichni umovy ta model' pidhotovky maybutnikh likariv do profesiynoyi komunikatsiyi [Pedagogical conditions and model of preparation of future doctors for professional communication] Pedagogy and psychology of vocational education. Lviv, pp. 53–60 [in Ukrainian].
5. Detsyuk, T. M. (2018). Formy ta metody pozaaudytornoyi roboty studentiv u vyshcheykh navchal'nykh zakladakh [Forms and methods of out-of-class work of students in higher educational establishments] T. M. Deciuk, A. A. Dudarenko. Young scientist. No 3 (1). Pp. 80–83 [in Ukrainian].
6. Kudryavtseva, T. O. (2011). Pozaaudytorna samostiyna robota studentiv yak skladova pidhotovky maybutnikh medychnykh sester do rozv'yazannya problemnykh sytuatsiy u profesiyniy diyal'nosti [Out-of-class independent work of students as a component of preparation of future nurses for solving problem situations in professional activity]. Proceedings of Kharkiv National University of the Air Force. No. 2 (28). Pp. 192–194 [in Ukrainian].
7. Marchenko, N. (2019). Formy pidvyshchennya kvalifikatsiyi vchyteliv [Forms of teacher training] Current issues of the humanities. Type 24, Volume 2. Pp. 148–153 [in Ukrainian].
8. Nazaruk, V. L. (2014). Pedahohichni umovy formuvannya kul'tury zdorovya maybutnikh likariv [Pedagogical conditions of formation of health culture of future physicians]. Scientific Bulletin of Uzhgorod National University. Series: Pedagogy. Social work. Vol. Pp. 124–126 [in Ukrainian].